

Ondřej DANIEL a kol., *Kultura svépomocí. Ekonomické a politické rozměry v českém subkulturním prostředí pozdního státního socialismu a postsocialismu*, Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016, 169 s., ISBN 978-80-7308-706-7

Poslední publikace, věnovaná českému a československému subkulturnímu světu, je koncipována jako sbírka tematicky příbuzných textů, který sestavil kolektiv mladších historiků spojených s působením v Centru pro studium populární kultury. Časově kniha zahrnuje období osmdesátých let i následující transformační dekády a rozšiřuje tak dosud spíše skromné zpracování tohoto tématu.

Autoři knihy označují za klíčový předmět svého zájmu pojem svépomocí. Český výraz svépomoc je zvolen jako synonymum konceptu DIY (*Do It Yourself*), který se ve své teoretické rovině vymyká pouhému zájmu o osobní zručnost neprofesionálních výrobců nedostupného spotřebního zboží. DIY se na stránkách prezentované knihy objevuje jako jakýsi širší společenský postoj. Takový, který přímo formuje specifické prostředí subkulturního života. V jistém smyslu jej lze chápat jako určitou formu autonomie, v níž rozličné subkultury tvoří a prožívají svou jedinečnost.

DIY tedy provází jako klíčový koncept obsah celé knihy a zároveň by měl působit jako pojítko, které uceluje jednotlivé texty v jejich tematické pestrosti. V tomto ohledu by první kapitole, přímo nazvané *Kultura svépomocí*, svědčila snad o něco poctivější prezentace teoretického konceptu, který je na úvodních řádcích označen za klíčový. Úvodní část publikace totiž nabízí především svým rozsahem ambiciózní přehled ideových a teoretických kořenů kulturních studií. Je v ní připomenuta komplexní sbírka textů, dotýkající se klasických autorů dalece přesahujících nejen zájem o kulturu, ale i historiografii jako takovou. Takový přístup by bylo vhodné spíše přivítat, ovšem čtenář může v tomto případě dočíst poslední řádky úvodní části s pocitem, že obsah kapitoly zůstal svému velmi konkrétnímu názvu poněkud dlužen.

V kontextu širších otázek současného českého historického výzkumu soudobých dějin prezentují autoři svou publikaci přirozeně jako alternativu k politickým dějinám institucí a vlivných aktérů v nich působících. Sympaticky se ohrazují proti prvoplánovému spojování subkulturního života s přímým politickým aktivismem a opoziční činností tak, jak by k tomu mohla subkulturní teorie ve své klasické podobě svádět. Vzhledem ke zjevným specifikům, která výzkumu subkultur přináší reálie postkomunistického světa, se však otázek rezistence a vymezování vůči určité kulturní hegemonii nelze zcela vzdát. Snaha ohledávat tuto problematiku z opatrnějších pozic je při dosud omezené domácí produkci na toto téma pochopitelná.

Jak vyplývá ze samotného názvu publikace, text nezůstává uzamčen v interpretačním rámci protěžujícím historický význam politických událostí roku 1989. To se sice při výzkumu tématu československých subkultur pomalu stává standardem, ovšem v širším kontextu se stále jedná o vítaný a menšinový přístup. Vývojové kontinuity pozdního státního socialismu a postsocialismu jsou nadále tématem, na nějž je třeba v českém prostředí trpělivě upozorňovat. Za méně vkusné lze považovat nekorektní povzdechnutí nad údajnou nepopularitou kulturních studií v českém pro-

středí, jež je velmi neurčité a vyvolává zbytečné otázky po jakési vědomé sebestylizaci této jinak poměrně úspěšně se etablující disciplíny.

Kniha je koncipována jako sbírka studií seskupených ve třech základních tematických okruzích. Ekonomické a politické rozměry, na které odkazuje samotný podtitul knihy, poměrně překvapivě doplňuje paměťová kapitola. Ta je paradoxně obsahově nejsilnější a jistě by si zmínku v podtitulu rovněž zasloužila.

Studie *Ze tmy na plátna a obrazovky* sleduje příběh ustavování undergroundové paměti a hledání jejího místa v českém historickém narativu. Připomíná, že jistá jedinečnost undergroundové subkultury spočívající v jejím těsném sepjetí s československým disentem otevřela undergroundu cestu nejen do kolektivní paměti české společnosti, ale i do institucí, které o ni mají oficiálně z pozice státu pečovat.

Často bizarní příběh mytizace undergroundu osmdesátých let pak doplňuje text věnovaný subkulturní scéně pražské rockabilly. Na rozdíl od všeobecně dobře známých undergroundových ikon se tato subkultura neocitla v roli symbolických vítězů nad komunismem a utváření její paměti se proto obešlo bez výraznějších vnějších tlaků. Autor textu se v tomto případě nemohl opřít o podobně hustou síť interpretujících textů, jakou je opředeno téma československého undergroundu, a proto nabídl poctivý orálně-historický exkurz do života v prostředí, jež dosud zůstávalo na okraji akademického zájmu.

Druhá studie paměťové kapitoly je prezentována jako určitý protiklad proti undergroundové paměti, která nakonec získala podíl na zakládacím mýtu polistopadového českého státu. V tomto ohledu by bylo vhodné zmíněnou myšlenkovou konstrukci o něco důsledněji argumentovat a doplnit tak text odhalující převážně každodenní prožívání jedné subkulturní identity. Podobná protikladnost je čtenářsky atraktivní autorskou strategií, která budí pozornost i zájem. Lze proto jen litovat, že uspořádání zbytku knihy neprostopuje důsledně.

Jistá argumentační nedůslednost trápí v přeneseném významu uspořádání celé publikace. Širší souvislosti mezi jednotlivými případovými studii i základní argumenty pro jejich zařazení do této pestré subkulturní mozaiky jsou zpravidla nastíněny jen okrajově a zasloužily by si jistě více pozornosti. Zejména proto, že v mnoha ohledech se jednotlivé texty dotýkají velmi komplexních problémů, opět přesahujících historický výzkum jako takový. Na krátké zamyšlení nad obecnějším vztahem subkulturních aktivit k širším občanským hodnotám společnosti a tím pádem i legitimity těchto aktivit narazíme například na řádcích kapitoly věnované zárodkům extrémně pravicové neonacistické scény v osmdesátých letech.

Je pochopitelné, že současný stav českého bádání v těchto vodách prozatím neumožňuje formulování ambiciózních tezí ve vztahu k otázkám položeným v úvodu celého textu. Bude proto nutné ještě nějaký čas počkat na širší závěry, vyjadřující se například k reálnému odlišování subkulturních praktik od mainstreamové kultury či obecným principům provázejícím ekonomické fungování těchto aktivit. Zároveň je však kladení silných otázek nutné ve fázi, kdy se výzkum vybraného tématu z historických pozic v našem prostředí teprve rozvíjí a ohledává prostor svého působení. I proto by byla výčitka směřující k poměrně nekonkrétním závěrům celé publikace vůči autorům nespravedlivá. Kniha *Kultura svépomocí* zůstává čtenářsky příjemně zpracovanou sbírkou případových studií, které prezentují přesně tolik, kolik je

v danou chvíli čtenářům možné seriózně nabídnout. Samotná snaha zapojit mladé badatele s historickým vzděláním do disciplinárně mnohem pestřejšího výzkumu populární kultury a zároveň jim poskytnout prostor k publikaci některých jejich osvěžujících textů, je ostatně počinem, který má svou hodnotu sám o sobě.

Pavel Kovařík

Christiane BRENNER, *Mezi Východem a Západem. České politické diskurzy 1945–1948*, Praha, Academia, 2015, 524 s., ISBN 978-80-257-1399-0

Lidové demokracii před únorem 1948 je věnováno pouze málo monografií. Částečně je to kvůli tomu, že česká historiografie v čele s Karlem Kaplanem¹ je fascinována především tím, s jakou lehkostí byli komunisté schopni převzít moc ve státě během tzv. Vítězného února. Jednou z nejdůležitějších knih, věnujících se meziobdobí mezi koncem druhém světové války a nástupem vlády jedné strany, je recenzovaná publikace mnichovské badatelky Christiane Brenner, která se zabývá českými politickými diskurzy mezi lety 1945–1948. Neskouzává v ní však k zastaralým, schématickým interpretacím, které zmíněné období vidí jako boj mezi totalitními a demokratickými silami.

V úvodu knihy autorka rozvádí, proč se rozhodla použít metodu diskurzivní analýzy a uvede krátkou rekapitulaci zahraniční literatury o daném období, kde mimochodem vynikne další velký dluh české historiografie a tedy to, že stále chybí revizovaná, nově dostupnými prameny podložená syntéza dějin KSČ. Dodnes jsme totiž odkázáni na práci Jacquese Rupnika z osmdesátých let.² Diskurzivní analýza, jak autorka podotýká, už dnes není akademickými kruhy vášnivě odmítána jako pouhé dekonstrukce vyprávění, nýbrž jde již o plně etablovanou metodu.

Diskurz je tedy vnímán jako spojovací prvek mezi řečí, společenskými strukturami a jednáním.³ Jak však pisatelka sama přiznává, diskurzivní analýza je i přes všechnu její snahu částečně poplatná výběru pramenné základny. V případě předkládané monografie je proto v tomto případě třeba zmínit absenci hlubšího zkoumání regionálního tisku a určitou dominanci Prahy. Zde je však nutné na obranu Brenner přiznat, že dodnes je Praha na českém mediálním trhu naprosto klíčovým místem.

Autorka diskurz chápe jako vnitřně neuzavřený a stále se proměňující systém, který nám až následně zjednodušuje komunikaci. Brenner tak vychází z předpokladu, že v určité době se ve veřejném prostoru nevyskytuje neomezené množství slovních vyjádření, ale pouze omezený počet.⁴ Kniha se tak nezaměřuje jen na klíčové pojmy jako *Mnichov*, ale za pomoci dobových textů, které slouží jako zrcadlo, se nám snaží předložit plastický obraz skutečnosti. Zde je jedna z největších předností knihy,

1 Karel KAPLAN, *Pět kapitol o únoru*, Brno 1997 a TÝŽ, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.

2 Jacques RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.

3 Ch. BRENNER, *Mezi Východem*, s. 16.

4 Ch. BRENNER, *Mezi Východem*, s. 19.